

ROLF SÖDERLUND:

Fondernas fånge

LO har med sina militanta krav på löntagarfonder under 70-talet ryckt till sig mer och mer av initiativet samtidigt som det socialdemokratiska partiets ideologiska vitalitet har tynat. Olof Palme har inte vågat eller velat motsätta sig LOs offensiv och risken är att SAP blir LOs bulvan. I fondsverige kommer LO då att diktera de politiska besluten utan att behöva eller kunna ta det politiska ansvaret.

Rolf Söderlund är jur kand och moderat kommunalpolitiker i Huddinge.

Löntagarfondernas genomförande är en pyrrhuseger för socialdemokratin. Parlamentariskt står partiet som triumfator, men den verkliga vinnaren är LO. En sådan seger till – i 1985 års val – och Palme är förlorad.

Det är maktförhållandena i ett näringsliv, där en ny ägarfaktor gör entré, som gett fonddebatten dess konkreta innehåll. På den punkten har motståndarna kunnat visa, hur facket kan äta sig in i företagen och tippa över balansen till sin fördel. Även fackets makt utanför det ekonomiska livet har man sökt få ett mått på, men den diskussionen har av naturliga skäl hittills stannat vid ansatser. Vad man däremot ägnat föga intresse är fondernas konsekvenser för fackets, enkannerligen LO:s inflytande inom arbetarrörelsen. Ett av facket dominerat näringsliv kommer precis som det enskilda näringslivet idag att vilja påverka samhällsutvecklingen i allmänhet, men när det gäller specifika politiska krav är det troligt att LO även fortsättningsvis kommer att arbeta via socialdemokratiska partiet och dess politiska företrädare. Ulf Adelsohn har med sitt tal om regeringen Palme som LO:s expeditionministär visserligen närmat sig problemet, men såvitt jag förstår utan att vare sig han eller någon annan borgerlig politiker insett dess fulla vidd.

”LO driver på” stod det på en affisch 1968. Den som drevs på var regeringen Erlander, skakad som denna var efter bakslaget i 1966 års kommunalval. För den utomstående kunde affischen måhända te sig förmäten, men i själva verket hade den full täckning efter 1967 års partikongress, där det varit LO som tagit kommandot och visat vägen mot revan-

schen i andrakammarvalet året efter.

Arbetarrörelsen har aldrig nöjt sig med att verka i de politiska församlingarna utan använt de instrument som en lång rad mer eller mindre kontrollerade organisationer tillhandahållit. Dessa har å sin sida aldrig tvekat att utnyttja den politiska vägen för att främja sina syften. LO tex har sällan dragit sig för att gå till partiet med krav om lagstiftning, när andra möjligheter varit uttömda. Politik och fackliga strävanden har gått hand i hand men med partiet som spjutspets. Först under de senaste 15 åren har balansen börjat förändras. Hur och i vilken takt borde vara ett givande fält för statsvetenskaplig och historisk forskning.

Ökade krav från LO

Klart är att LO med sina militanta krav på löntagarfonder under sjuttioalet ryckt till sig mer och mer av initiativet, samtidigt som partiets ideologiska vitalitet har tynat. Man har kunnat göra det i stigande förvisning om att partiet och främst dess ordförande inte vågat eller velat rida spärr mot offensiven.

Tydligare än företrädaren har nämligen Olof Palme visat, att det är rörelsens sammanhållning som är hans ledstjärna. Stöd för denna tes kan hämtas från en mängd ställningstaganden. Här må det räcka med ett par. Reträtten från den sk öppna ansökan till EG 1971 räddade partiet från den söndring som drabbade arbeiderpartiet i Norge. Helomvändningen i folkomröstningsfrågan 1979 och det efterföljande dubbelspelet i linje 2 hade motsvarande syfte och framgång. I fondfrågan har mönstret kanske inte varit lika tydligt men mycket talar för att Palme

följt den kurs som han ansett förorsaka de minsta störningarna inom rörelsen. Fortsättning på den inslagna vägen, inte reträtt, har här varit det som tryggt sammanhållningen. Nu är segern i hamn men frågan är om inte Olof Palme idag är en man utan politisk själ.

Alltsedan regeringsskiftet har LO upprepade gånger demonstrerat sina an-

---

Arbetarrörelsen har aldrig nöjt sig med att verka i de politiska församlingarna utan använt de instrument som en lång rad mer eller mindre kontrollerade organisationer tillhandahållit.

---

språk på den ledande rollen inom rörelsen. Först gällde det "LO-rabatten" i skatteskalen och avdragsrätten för fackföreningsavgifter. Sedan följde det försämrade inflationsskyddet, höjda marginalskatter i högre inkomstkikt och undantagsbestämmelsen för beskattning av byggnadsarbetares traktamenten. Via livsmedelsutredningen driver LO partiet framför sig mot en annalkande uppgörelse med landets jordbrukare. Fjättrad vid fonderna, avspisad av näringslivet och de borgerliga partierna och med vpk som ende "vän" i riksdagen står Palmes regering inträngd i ringhörnan av LO.

Partiets manöverutrymme minskar

Det skulle förvåna om inte ledande socialdemokrater som Palme själv, Ingvar Carlsson och Kjell-Olof Feldt innerst

inne förstod vad som håller på att hända. Ingenting vore allvarligare ur deras synpunkt än att deras politiska manöverutrymme gick förlorat. Blir de alltför beroende av LO kommer deras möjligheter till samverkan och uppgörelser med oppositionen att minska. Ändå traskar man vidare på den till synes ödesbestämda vägen mot fondsverige.

Man behöver inte hysa några illusioner om motiven bakom Palmes återkommande inviter till samverkan över blockgränsen för att kunna erkänna att de åtminstone på en punkt är allvarligt menade. Regeringen är i skriande behov av parlamentariskt stöd för en besparingspolitik som annars kommer att kosta den röster i nästa val eller – vilket är troligare – bara blir halvhjärtad om ens det. Lägg därtill Palmes ständiga strävan att söndra borgerligheten genom samverkan i olika former och konstellationer, en konststart som han odlat med växlande framgång under hela sin partiledargärning. Vad som nu sker är att LO tvingar Palme att spränga broarna till borgerligheten.

Men om LO kan bestämma en socialdemokratisk regerings politik i vissa frågor, hur kommer det då att bli, när organisationen dominerar näringslivet? LO kommer att ha så stora ekonomiska, fackliga och politiska intressen investerade att man helt enkelt blir tvungen att ständigt bevaka, försvara och stärka sina positioner på en rad områden. För det första kommer regelsystemet för själva fonderna att alstra politiska krav. Det kommer tex inte att dröja länge förrän man kräver lättnader i fondernas avkastningskrav och med vinstberäkningsreglerna har man bundit ris åt både egen och

andras rygg. Krav på ändringar låter säkerligen inte vänta på sig. Men därutöver blir hela den ekonomiska politiken inklusive skatterna ett givet LO-revir liksom arbetsmarknads-, närings- och regionalpolitiken.

Säker vill LO även hålla ett vakande öga på områden som utbildning och kultur, i det förra fallet kanske med förnyade krav på en skola i bättre samklang med arbetarrörelsens värderingar. Ja, på ett stort antal områden gäller att lagstiftning och andra offentliga åtgärder kommer att skärpas eller liberaliseras allt efter LO:s skiftande behov. Uteslutet är väl inte heller att man så småningom vill återgå till det gamla valsystemet med de fördelar för det största partiet som detta innehöll. Sammanfattningsvis är det inte så mycket vad man idag planerar i LO-borgen som har intresse som fastmer de krav som i längden blir en logisk nödvändighet för att trygga facket's ägarroll i näringslivet.

Formellt kommer LO inte ifrån att kanalisera sina politiska krav via socialdemokratiska partiet, såvida inte även borgerliga regeringar väljer att falla undan för facket's påtryckningar. Gentemot det egna partiet kommer de till yttermera visso att understrykas av löften att finansiera partiapparaten – eller hot om att låta bli – vilka kommer att vila på en helt annan ekonomisk grundval än idag.

Risk att SAP blir LOs bulvan

Till dem som insett partiets belägenhet hör tydligen Arbetets chefredaktör Lars Engqvist, som sagt, att det vore bra med fler konflikter mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. Detta skulle

enligt Engqvist göra den nödvändiga gränsen mellan det fackliga och det politiska arbetet mer tydlig. Engqvist ser nog problemet ur intern socialdemokratisk synvinkel men frågans räckvidd är ingalunda begränsad till rörelsen. Om vi ett ögonblick bortser från fonderna som sådana vore det nämligen ett nytt och för

---

... i fondsverige kommer LO att diktera de politiska besluten utan att behöva eller kunna ta det politiska ansvaret.

---

demokratin främmande inslag, om ett av riksdagspartierna och därtill det största reducerades till bulvan för fackets makt-

anspråk. Detta skulle inte vara korporativism utan något ännu värre. Ty i fondsverige kommer LO att diktera de politiska besluten utan att behöva eller kunna ta det politiska ansvaret.

Sedda ur det perspektiv som här anlagts utgör löntagarfonderna inte början utan slutet på en utveckling. LO:s uppstigande som den politiskt ledande kraften inom arbetarrörelsen fullbordas. Allt hänger nu på 1985 års riksdagsval. Slutsatsen av mitt resonemang kan synas paradoxal. Borgerlig seger och en därpå följande fondavveckling kommer att stärka socialdemokratiska partiet som självständig kraft med politisk integritet gentemot LO. Därmed öppnar sig utsikter till ett rimligare politiskt samarbetsklimat över huvud taget.